

Aida Saarnijoki

**DE KVINNLIGA KARAKTÄRERNAS
STÄLLNING I KRIMINALROMANEN
*DET SOM GÖMS I SNÖ***

Fakulteten för informationsteknologi och kommunikation
Studieriktningen i nordiska språk
Kandidatavhandling
Oktober 2020

SAMMANDRAG

Aida Saarnijoki: De kvinnliga karaktärernas ställning i kriminalromanen *Det som göms i snö*

Kandidatavhandling, 25 sidor

Tammerfors universitet

Fakulteten för informationsteknologi och kommunikation

Oktober 2020

I min kandidatavhandling studerar jag kvinnans ställning i kriminalromanen *Det som göms i snö* av Carin Gerhardsen. Mitt syfte är att få fram hurdan bild som förmedlas till läsaren utgående från de kvinnliga karaktärernas egenskaper, aktiviteter och miljöer. Som teoretisk referensram använder jag olika synpunkter på kvinnans ställning inom ramen för genusteori, feministisk teori och brottsfiktion.

Mitt material består av kriminalromanen *Det som göms i snö* skriven av Carin Gerhardsen. Jag fokuserar på de fyra kvinnliga karaktärerna samt beskrivningen av dem. Som metod använder jag epikanalys som lämpar sig för analysen av fiktiva karaktärer. Jag forskar i ämnet med följande forskningsfrågor: ”Hur beskrivs de kvinnliga karaktärerna i kriminalromanen?” och ”I vilka slags miljöer och aktiviteter beskrivs de kvinnliga karaktärerna i kriminalromanen?”

Av analysen kommer det fram att de kvinnliga karaktärerna är mångsidiga och att de representerar både den traditionella och den moderna bilden av en kvinna. Deras ställning är både svag och stark och de har både passiva och aktiva egenskaper. De kvinnliga karaktärernas ställning varierar mellan karaktärerna, vilket betyder att några har en starkare ställning än de andra. Det som de kvinnliga karaktärerna har gemensamt är att de alla har gått igenom svåra händelser på grund av män och att deras liv präglas av negativa toner på grund av dem.

Nyckelord: kvinnans ställning, kriminalroman, kvinnliga karaktärer, traditionell bild av kvinna, modern bild av kvinna

Publikationens autenticitet har kontrollerats med Turnitin OriginalityCheck-program.

TIIVISTELMÄ

Aida Saarnijoki: Naishahmojen asema rikosromaanissa *Det som göms i snö*
Kandidaatintutkielma, 25 sivua
Tampereen yliopisto
Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta
Lokakuu 2020

Käsittelen kandidaatintutkielmassani naisen asemaa Carin Gerhardsenin rikosromaanissa *Det som göms i snö*. Tavoitteenani on selvittää, millainen kuva rikosromaanin neljästä naishahmosta välittyy lukijalle näiden ominaisuuksien, toiminnan ja ympäristön perusteella. Teoriapohjana kandidaatintutkielmassani käytän erilaisia näkökulmia naisen asemasta sukupuoliteorian, feministisen teorian ja rikosfiktion näkökulmista.

Aineistoni koostuu Carin Gerhardsenin rikosromaanista *Det som göms i snö*, ja tarkoitukseni on keskittyä romaanin neljään naishahmoon ja heidän kuvaukseensa. Tutkimusmenetelmänäni käytän kertomakirjallisuusanalyysia, joka soveltuu esimerkiksi fiktiivisten hahmojen analysointiin. Tutkin aineistoani kahden seuraavan tutkimuskysymyksen avulla: ”Miten naishahmot kuvataan rikosromaanissa?” ja ”Minkälaisissa ympäristöissä ja minkälaisessa toiminnassa naishahmot kuvataan rikosromaanissa?”

Tutkimus osoittaa, että rikosromaanin naishahmot ovat kuvaukseltaan monipuolisia, ja he edustavat sekä perinteistä että modernia naiskuva. Heidän asemansa on sekä vahva että heikko, ja heistä löytyy sekä passiivisia että aktiivisia piirteitä. Naishahmojen asema on vaihteleva, mikä tarkoittaa, että joidenkin hahmojen asema on vahvempi kuin toisten hahmojen. Naishahmoille on yhteistä, että he kaikki ovat joutuneet kokemaan kovia miesten takia, mikä on vaikuttanut negatiivisesti naisten elämään.

Avainsanat: naisen asema, rikosromaanit, naishahmot, perinteinen naiskuva, moderni naiskuva

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
2 Syfte	1
3 Material	2
3.1 Händelseförloppet i <i>Det som göms i snö</i>	2
3.2 De kvinnliga karaktärerna	3
4 Metod	4
5 Teoretisk referensram	5
5.1 Kvinnans egenskaper	5
5.2 Kvinnans roller	6
5.3 Kvinnans miljöer och aktiviteter	7
6 Analys	8
6.1 Analysmodell	8
6.2 De kvinnliga karaktärerna i <i>Det som göms i snö</i>	9
6.2.1 <i>Sandra</i>	9
6.2.2 <i>Jeanette</i>	12
6.2.3 <i>Kerstin</i>	13
6.2.4 <i>Gunilla</i>	14
6.3 De kvinnliga karaktärernas miljöer och aktiviteter.....	17
6.3.1 <i>Sandra</i>	17
6.3.2 <i>Jeanette</i>	18
6.3.3 <i>Kerstin</i>	19
6.3.4 <i>Gunilla</i>	21
7 Sammanfattande diskussion	22
8 Litteraturförteckning	25

1 Inledning

I det västerländska samhället, speciellt i välfärdssamhället, som i Skandinavien, brukar deckare som populärt mediestoff växa samtidigt som den faktiska brottsligheten minskar. Ju mindre brutal kriminalitet det finns i samhället, desto mer är publiken intresserad av att se och läsa om död, mord och brott i böcker, i tidningar, på TV, via dataspel och på nätet. Detta gäller både fakta och fiktion. Med andra ord finns det en tät förbindelse mellan samhälle och brottsfiktion, mellan brottslighet och deckare. (Agger & Waade 2010, 13.) Vi är intresserade av brott och brottslighet men ändå vill vi uppleva dem så att de inte för med sig fara. Enligt Waade (2017, 391) ger deckare en möjlighet att uppleva brottsplatsen på nära håll utan att vi utsätter oss för brott.

Litteratur som skrivna texter överlag har alltid haft vissa förväntningar. Å ena sidan har litteraturens plikt varit att förmedla ideal, å andra sidan har dess uppgift varit att diagnostisera den tid som vi lever i. Speciellt i nordiska deckare har denna samhällseliga aspekt kommit tydligt fram under de två senaste årtiondena. (Ruohonen 2008, 10–11.) I svenska deckare har kritik riktats mot bland annat det svenska folkhemmet och ojämställdhet. En ny tendens på 2000-talet har varit att kvinnliga författare har börjat skapa kvinnliga karaktärer i sina deckare för att skaka om den maskulina dominansen där kvinnan skildras som ”den andra”. (Agger & Waade 2010, 40.) Denna tendens ligger i linje med svenskarnas tankar om könsstereotyper. Överraskande nog visar forskningen att gamla stereotyper fortfarande lever kvar: män och kvinnor har olika egenskaper. (Könsstereotyper lever fortfarande kvar 2019.)

Mot bakgrund av det ovarsagda har jag för avsikt att analysera kvinnans ställning i en svensk deckare – det är intressant att se om könsstereotyper också syns i deckaren *Det som göms i snö*. Mitt intresse riktas mot hur kvinnor presenteras och hur aktiva de är. Den stereotypa bilden av kvinnan är som bekant att hon är en passiv mottagare och inte en aktiv aktör (Moi 1990, 110).

2 Syfte

Syftet med denna kandidatavhandling är att studera vilken roll de kvinnliga karaktärerna har i kriminalromanen *Det som göms i snö* skriven av Carin Gerhardsen. I romanen finns både manliga och kvinnliga karaktärer, men de kvinnliga karaktärerna kan anses ha en viktigare och större roll än de manliga, vilket gör att boken lämpar sig för en analys av hur kvinnor presenteras i litteraturen. Det

finns fyra kvinnliga karaktärer som jag fäster uppmärksamhet på. Närmare sagt forskar jag i deras ställning genom att koncentrera mig på hur de beskrivs, vad de gör och var de befinner sig i boken.

Kvinnans ställning har varit ett omdiskuterat ämne under de senaste åren på grund av metoo-kampanjen. Ämnet har diskuterats så mycket i medier att det med all sannolikhet tas upp även i skönlitteratur. Detta ämne är värt att forska i eftersom kvinnans ställning har varit och fortfarande är ett aktuellt tema i vårt nordiska samhälle. Människor påverkas av litteraturen som de läser. De kan få stöd, identifiera sig med karaktärer i litteraturen och behandla sina tankar och erfarenheter. Litteratur är med andra ord ett viktigt verktyg för människor då de hanterar sin verklighet. (Waade 2017, 390.)

Mina forskningsfrågor är:

1. Hur beskrivs de kvinnliga karaktärerna i kriminalromanen *Det som göms i snö*?
2. I vilka slags miljöer och aktiviteter beskrivs de kvinnliga karaktärerna i kriminalromanen *Det som göms i snö*?

3 Material

Nedan presenterar jag boken *Det som göms i snö*. Först skildrar jag handlingen och sedan de kvinnliga karaktärerna. På så sätt får läsaren tillräckligt med information om utgångspunkterna för analysen. De två följande kapitlen baserar sig på boken *Det som göms i snö*.

3.1 Händelseförloppet i *Det som göms i snö*

I boken finns det sammanlagt sex karaktärer ur vilkas perspektiv händelser betraktas. Händelserna äger rum på Gotland åren 2014 och 2018, och karaktärerna heter Karl-Erik, Jan, Peter, Sandra, Jeanette, Kerstin och Gunilla.

På vintern 2014 sker det en bilolycka som påverkar alla karaktärers liv på olika sätt. I början av boken kolliderar två bilar på en halkig väg och en av bilarna störtar i ravinen. En man (Karl-Erik) dör i ravinen och den som kör den andra bilen (Jan) flyr från brottsplatsen. Ett nyförälskat par (Jeanette och Peter) befinner sig i bilen längre borta och bevittnar allt. Utöver detta har Jan våldtagit en ung kvinna (Sandra) strax före krocken. År 2018 har karaktärernas liv förändrats mer eller mindre drastiskt: Jeanette har problem med alkohol och tillbringar tid med sina alkoholiserade vänner, Peter har varit försvunnen sedan 2014, Jan är fortfarande en framgångsrik affärsman som har fru (Gunilla)

och barn och Sandra har ett barn som är fyra år. I sitt volontärjobb i Vänjour börjar Sandra få samtal av en kvinna (Kerstin) som har förlorat sin man i en bilrock.

3.2 De kvinnliga karaktärerna

Romanen har tre kvinnliga huvudkaraktärer, Sandra, Jeanette och Kerstin, och en bifigur, Gunilla, som sist och slutligen visar sig vara den som begått brottet.

Sandra är 25–30 år gammal, osäker på både sitt utseende och sina karaktärsdrag. Hon har växt upp i en skyddad miljö, men hennes självkänsla är inte lika stark som den kunde vara: hon kan inte fatta kloka beslut och ta hand om sitt liv. (Gerhardsen 2018, 20–21.) I boken beskrivs hon som ensam. Hon skulle vilja umgås med sina vänner men de har inte tid med henne. Den mest tragiska vändpunkten i hennes liv kommer då hon våldtas och blir gravid. Hon bestämmer sig för att behålla barnet och engagerar sig i det ”Om sanningen någon gång kom fram så var väl själva tillblivelsen om något ett bevis för hur välkommet och älskat barnet ändå var. Sandra hade bestämt sig.” (Gerhardsen 2018, 101.) Sandra gör frivilligarbete i Vänjour som erbjuder diskussionshjälp till människor som känner sig ensamma. Då Sandra talar med andra människor ökar hennes självkänsla, och hon får mod att tänka högt och tala.

Jeanette har haft man och barn som dog vid sex års ålder. Paret levde ett välordnat liv och hade ekonomisk trygghet men barnets död påverkade deras parförhållande drastiskt. Jeanette inledde ett förhållande med Peter: ”Man måste vara uppfinningsrik när man ägnar sig åt förbjuden kärlek, och duktig på att spela teater”. (Gerhardsen 2018, 11.) Förhållandet tog slut när Peter plötsligt försvann. Utöver detta lämnar Jeanettes man henne för han är trött på att hon använder för mycket alkohol för att undertrycka sorgen över deras barns död. Efter detta börjar Jeanette tillbringa sina dagar ute på bänkar med sina alkoholiserade vänner: ”(...) en dag kändes A-lagarbänken utanför Österport helt enkelt som en bättre plats att slösa bort sitt liv på än ensamheten hemma i tvåan i Gråb.” (Gerhardsen 2018.) Efter att ha väntat på att Peter skulle komma tillbaka får hon veta att Peter har varit död i många år efter olyckan de både har vittnat. Informationen får henne att vilja dö.

Kerstin arbetar som barnsköterska men är inte lycklig på grund av ensamheten. Hennes man har varit i fängelse i många år och den dag som han borde vara fri, dör han i en bilrock. Kerstin lindrar sin ensamhet genom att ringa till Vänjour där Sandra lyssnar på henne när hon talar om sin mans död. (Gerhardsen 2018, 178.)

Gunilla lever ett förmöget liv med sin man (Jan) och två barn. Deras idylliska liv tar slut när Sandra kommer till dem och berättar att Gunillas man har våldtagit henne. Gunilla låtsas att hon godkänner att hennes man betalar underhåll för barnet. Ändå dödar hon mannen som hon tror att var vittne för bilkrocken som Jan orsakade. Utöver vittnet försöker hon döda Sandra och hennes son för att rädda familjehedern. (Gerhardsen 2018, 233, 349.)

4 Metod

Som metod använder jag tematisk textanalys, närmare bestämt epikanalys. Med hjälp av epikanalys analyseras och tolkas fiktiva, berättande texter, till exempel noveller eller romaner. I min analys fokuserar jag på romanen *Det som göms i snö* och romanens *karaktärer, aktiviteter miljöer* för de är de väsentligaste med tanke på mina forskningsfrågor.

Karaktärer har en viktig roll i episka texter, eftersom de är de som oftast bär upp händelseförloppet i romaner. Ibland är karaktärer så komplexa, föränderliga eller mångsidigt skildrade att de nästan liknar en verklig människa. Å andra sidan kan de också vara fullständigt annorlunda, färglösa och deras personlighet har en underordnad position jämfört med händelseförloppet. Karaktärerna kan enligt Holmberg och Ohlsson (1999) indelas i två grupper: *statiska* och *dynamiska*. Statiska karaktärer är platta, icke-komplicerade och de utvecklas inte under händelsernas gång. Dynamiska karaktärer är däremot motsatser till statiska karaktärer: de är komplexa och utvecklas under händelsernas gång. (Holmberg & Ohlsson 1999, 61.)

Karakteriseringen kan vara *direkt* eller *indirekt* (Holmberg & Ohlsson 1999, 62). Den direkta karaktäriseringen är vanlig i äldre berättande texter där till exempel jag-berättaren redogör för någon karaktärs egenskaper. I moderna texter är den indirekta karaktäriseringen populärare för den överlåter större frihet till läsarens egen tolkning. Holmberg & Ohlsson (1999, 62) framhäver vikten av karaktärens *egna repliker*, för deras innehåll och form kan avslöja om informationen är densamma som berättaren ger om dem. Genom att fästa uppmärksamhet på karaktärens *handlingar* går det att märka karaktärens nya sätt att bete sig och försumma sina vanliga sysselsättningar. Då karaktären agerar på ett annat sätt i slutet av handlingen än i början, är det fråga om *emotionell förändring*. (Ballon 2012, 64.)

5 Teoretisk referensram

I kapitlet nedan presenteras teori för denna kandidatavhandling. Teorin består av olika synpunkter på kvinnans ställning. I kapitel 5.1 presenteras synpunkter gällande kvinnans egenskaper medan kapitel 5.2 handlar om kvinnans roller och kapitel 5.3 om kvinnans aktiviteter och miljöer.

5.1 Kvinnans egenskaper

Nikolajeva (2004, 129) har skapat en modell som är lämplig för analysen av litterära karaktärer. Hon framhäver dikotomin mellan män och kvinnor samt att deras egenskaper bygger upp motsatser. Hon beskriver kvinnor som vackra. De undviker aggressivitet och är emotionella, lydiga, självupppoffrande, omtänksamma, omsorgsfulla, sårbara, beroende och passiva. Mäns egenskaper beskrivs vara motsatta: de är starka, våldsamma, självständiga och aktiva.

Enligt Miller (i Joyce & Sutton 2018, 90) sexualiseras kvinnan och hennes kropp ofta i deckare, och till och med den döda kvinnokroppen upplevs som erotisk. Enligt Miller (i Joyce & Sutton 2018, 91) är kvinnokroppen, speciellt om kvinnan lever, inhumaniserad. Begreppet ”male gaze” kan anses förklara det tidigare sagda. Med *male gaze* avses ett sätt att presentera och sexualisera kvinnor i filmer och litteratur enligt heterosexuella mäns fantasier. Kvinnan fungerar som ett erotiskt objekt för antingen karaktärer eller tittare/läsare. (Mulvey 1999, 838.)

Teorin om male gaze baserar sig på tanken om den aktiva mannen och den inaktiva kvinnan. Mannen är den som har rätt och benägenhet att titta på kvinnan medan kvinnan är den som tittas på och ställs ut. Kvinnans utseende har ett starkt visuellt och erotiskt inflytande. (Mulvey 1999, 837.) Teorin om male gaze har blivit kritiserad men i kriminalfiktions är den fortfarande giltig med beaktande av kvinnans kropp som fortfarande är objektifierad och erotiserad. Male gaze är dominant, kontrollerande, objektifierande och erotiserande. (Miller i Joyce & Sutton 2018, 91.)

Hirdman (2001, 68–69) lyfter fram hatet mot kroppen som en faktor som orsakar att kvinnor erfar våld och blir våldtagna. Hatet mot kroppen eller med andra ord hatet mot köttet har långa anor i den västerländska mentalitetshistorien där kristendomens läror starkt påverkade människors tankar. I kristendomen brukade man tänka att kroppen var syndig och skamlig. Då var det också vanligt att tro på dualismen kropp mellan själ som ligger till grund för han och hon: *hon* är kroppen medan *han* är själen. Ett typiskt tankesätt inom det feministiska tänkandet är att den manliga identiteten upprätthålls genom att mannen kan utöva makt över kvinnan.

5.2 Kvinnans roller

Kvinnans roller förändras och varierar i kriminallitteraturen. Miller (i Joyce & Sutton 2018, 90) nämner *domestic noir* som genre där kvinnans roll är mer självständig: hon är en individ och har sin egen plats som hon själv har valt. Hon har också en viktig roll i berättelsen – hon omarbetar och styr narrativet. Å andra sidan har kvinnornas roll i deckare varit tämligen smal; de har varit hotade och offer för både fysiskt och verbalt våld.

Våldsamma kvinnor har länge varit ett omdebatterat ämne. Det har varit tider då man brukade tänka att kvinnor inte alls är kapabla till våld. (Di Ciolla & Pasolini i Joyce & Sutton 2018, 139.) Kvinnan som mördar är inte ett nytt fenomen i deckare: länge har det funnits verk där kvinnor mördar till exempel sin livspartner, älskare eller sina rivaler. Under tidernas lopp har kvinnliga mördare skildrats på olika sätt. Först skildrades de som ”elaka monster” eller sexiga och lockande *femme fatales* men sedan 1970-talet har representationer av kvinnliga mördare fått mer varierande toner då massmedierna började synliggöra fenomenet. Speciellt feminismen har påverkat kvinnosynen och därmed sättet att representera våldet utövat av kvinnor. (Mäntymäki 2013, 441.)

Kvinnliga mördare har ansetts vara ett komplicerat ämne. Feminismen strävar efter att representera kvinnor som aktiva subjekt i stället för objekt, men det är svårt att konstruera en positiv kvinnoidentitet när våldet är närvarande. Våldsamma kvinnor har varit ett känsligt ämne också därför att våld är något som inte kopplas ihop med en kvinna: kulturellt anses kvinnor vara beskyddande och varma medan våldsamhet kopplas ihop med maskulinitet. (Mäntymäki 2013, 442.) Det kan alltså anses att den våldsamma kvinnan bryter mot mönstret om kvinnan som en feminin varelse.

I populärkulturen och enligt kulturella normer är det vanligt att kvinnlighet kopplas starkt ihop med moderskap – det anses som ett naturligt tillstånd där kvinnan bäst kan förverkliga kvinnlighet. Det finns olika egenskaper som förknippas med mödrar såsom ovillkorlig kärlek, osjälviskhet och självupppoffring för sina barn och sin familj. (Di Ciolla & Pasolini i Joyce & Sutton 2018, 137.) Med tanke på det ovarsagda verkar det vara att mammavollen är tämligen belastad med olika förväntningar. Man kan få bilden att det är just modern som fungerar som moralens väktare i familjen och det är hon som offerar sig om familjen hotas på något sätt. Denna tanke påminner om en primitiv skyddsdrift som kvinnor anses ha.

Sutton (2018, 57) för sin del skriver om den transgressiva kvinnan som bryter mot normer och gör vad som helst för att skydda sig själv och utöva våldsamma och uttänkta begär. Hans kvinnosyn innebär en våldsam och nästan psykopatisk kvinnobild som han förklarar vara realistisk på det sättet att man kan identifiera sig med det. Enligt den feministiska synvinkeln är våld utövat av kvinnor en motreaktion på förtryck som kvinnor stöter på i patriarkala konstruktioner. Våld anses vara strategi för att klara sig och försvara sig. (Di Ciolla & Pasolini i Joyce & Sutton 2018, 140.) Enligt Mäntymäki (2013, 448) finns det särdrag som beskriver representationen av våldtäktshämnares: hon är ett offer för en man som representerar ”dominerande hegemonisk heterosexualitet”. Utöver detta förändras våldtäktsoffret till en hämnare. Med andra ord blir en passiv kvinna en stark och sexig kvinna. Denna förändring kan anses vara skrämmande eftersom kvinnan är både objekt för begäret och en hämnare som är aktiv och har ett eget mål.

Enligt Hirdman karakteriseras relationen mellan det manliga och det kvinnliga könet av mansdominans. Grundregeln är enligt henne att mannen alltid är sedd som det bättre könet och det feminina som avhängigt av maskulinum. Kvinnan är det svagare könet som mannen tar hand om. (Hirdman 2001, 47.) Enligt Hirdman (2001, 37) har kvinnans roll varit att bli mor och föda barn. Manligt och kvinnligt har skildrats kraftigt därför att det som förknippas med kvinnligt och kvinnor är något sämre, något sådant som inte bör förknippas med manligt (Hirdman 2001, 53–65).

Friedan (1967, 15) talar om ångest som hemmafruar upplever. Hon kallar detta för ”problem utan namn” där kvinnan känner sig tom och otillräcklig. Slutligen kom det fram att kvinnor försökte anpassa sig till rollen av en kvinna och att hitta uppfyllelse genom att vara mor och fru. Allt detta tangerar tanken att kvinnan existerar för sin man eller genom honom – att hon också lever sin mans liv till exempel genom att göra saker för honom och veta allt som hänt under arbetsdagen (Friedan 1967, 38, 52).

5.3 Kvinnans miljöer och aktiviteter

Enligt den feministiska synvinkeln är hemmamiljön ofta utmanande och ibland till och med farlig för de boende, vilket alltså kan anses bryta mot den typiska och nästan självklara tanken att hemmamiljön skulle vara säker för sina boende (Peters i Joyce & Sutton 2018, 12). Denna iakttagelse är betydande, för det är kvinnor som stereotypiskt har tillbringat tid hemma. I fråga om deckare och kvinnor som huvudkaraktärer kan dock den stereotypa bilden vara annorlunda och miljöerna mer mångfacetterade.

Överlag hänger miljöer och aktiviteter ihop. Om kvinnan beskrivs som aktiv aktör, är det troligt att även aktiviteterna är mer mångsidiga än till exempel traditionella hemsysslor.

Enligt Hirdman (2001, 65) har man gjort en skillnad mellan mannens och kvinnans arbete. Kvinnan var den som tog hand om inomhusarbete medan mannen tog hand om utomhusarbete. Utöver den ovannämnda hemmamiljön är det typiskt att kvinnan har ansetts föda barn och bli mor. Kvinnor har benägenhet att upprepa den gamla, så kallade naturliga ordningen där kvinnors position är att föda barn, stanna hemma och vara underordnade. (Hirdman 2001, 37, 81.)

Friedan (1967, 29) för sin del nämner också kvinnornas stress att se bra och kvinnlig ut. De är utsatta för förväntningar att vara en idealkvinna: kvinnan måste vara vacker för att få en man och hålla honom för sig själv. Å andra sidan talar Friedan (1967, 33) också om längtan att ha sin plats i arbetslivet, att vara något annat än hemmafru och mor. Karriären betyder mer än bara att få arbeta: det betyder att man gör och är något själv, inte bara en kvinna som lever för andra personer och enligt deras förväntningar.

6 Analys

I detta kapitel presenterar jag min analys. Jag fokuserar på de kvinnliga karaktärerna samt karaktärernas miljöer och aktiviteter. Jag presenterar hur de beskrivs i boken och till slut gör jag jämförelser mellan de fyra kvinnliga karaktärerna.

Innan jag går in på analysen presenterar jag min analysmodell.

6.1 Analysmodell

Som framgår ovan (se kapitel 5) beskrivs kvinnor och män på olika sätt beroende på om man utgår från den traditionella bilden av hur kvinnor och män framställs respektive den bilden som *domestic noir* och den feministiska synvinkeln har medfört. I min analys betraktar jag i vilken mån kvinnor framställs utifrån den traditionella eller den mer moderna bilden. Analysmodellen tar fasta på följande drag:

Tabell 1. Analysmodell om traditionell och modern bild av kvinna

<u>Traditionell bild av kvinna</u>	<u>Modern bild av kvinna</u>
Vacker, emotionell, lydig, inaktiv Offer för våld Våldsamma kvinnor = elaka monster, <i>femme fatale</i> Mammarollen Statisk bild av kvinnan Objekt för <i>male gaze</i> Sexualiserad kvinnokropp Hemmafru Beroende av mannen Känslan av tomhet	Självständig Transgressiv = bryter mot normer Aktiv Dynamisk bild av kvinnan = kvinnan förändras Hämnnare Längtan för arbetslivet

I min analys använder jag mig av både indirekt och direkt karakterisering (se kapitel 4).

6.2 De kvinnliga karaktärerna i *Det som göms i snö*

6.2.1 Sandra

I exempel 1 fokuseras på hur Sandra framställs av både berättaren och en man som slutligen kommer att våldta Sandra. Det som är karakteristiskt för dessa exempel är att Sandra utsätts för press av utomstående människor. I exempel 1 beskrivs Sandra på ett nedsättande sätt som inte verkar motsvara bilden av en idealkvinna.

- (1) Själv var hon inbunden och feg. Såg inte mycket ut för världen: tjock och klumpig, med glanslöst röttfärgat hår och överbett. Killarna stod inte i kö precis och det var något som föräldrarna vägrade att se och förstå, men som likafullt gjorde dem besvikna. (Gerhardsen 2018, s. 44)

I exempel 1 kommer det fram hur Sandras karaktär och utseende beskrivs på ett nedsättande sätt: hon beskrivs som introvert, en kvinna med en icke-ideal kropp och med utstående tänder. Läsaren får också en bild av att hennes föräldrar är besvikna på henne eftersom hon inte ser ut som en flicka som tilltalar män. Anmärkningsvärt i exemplet är hur strikt Sandra definieras genom sin kropp och hur hon förväntas vara vacker för att män skulle notera henne. Allt detta bygger på tanken att kvinnan är det vackrare och svagare könet som måste se bra ut för män (se Nikolajeva 2004).

Enligt Friedans (1967) teori om kvinnornas utseendepress har kvinnan press på sig att motsvara den stereotypa bilden av en kvinna som är en fröjd för ögat. Det som är intressant i exemplet är att man betonar att skönhet fungerar som tillträde till parförhållandemarknaden – att vara attraktiv är den

viktigaste meriten kvinnor kan ha, vilket stöder den traditionella bilden av en kvinna, där kvinnor ses som passiva objekt i stället för aktörer.

Teorin om male gaze (se Miller i Joyce & Sutton 2018, 91) är delvis närvarande i detta exempel men inte i dess normala betydelse. I detta exempel är det inte fråga om att det är en man som bedömer kvinnans utseende utan kvinnans egen familj, vilket verkar betyda att kvinnornas utseende är något allmänt som rör alla. Sandra blir egentligen inte sexualiserad, men skönhet kan anses vara något som förknippas med det kvinnliga könet och också andra utöver män förväntar det av en kvinna, till exempel föräldrar, såsom det framgår av exemplet. Man kan dra slutsatser att kvinnans utseende är på ett visst sätt allmän egendom och avsaknaden av det ideala utseendet bryter mot normer.

Något som också är tydligt i detta exempel är oron över att män inte är intresserade av kvinnan, vilket verkar vara något slags katastrof för kvinnans närmaste, i detta fall Sandras föräldrar. Detta får en att tänka att kvinnan är värdefull eller över huvud taget existerar genom mannen – för att vara något måste hon vara ihop med en man, vilket ligger i linje med Hirdmans teori (2001, 47) om mansdominansen och kvinnans avhängighet av mannen.

I exempel 2 kommer det fram hur Sandra stöter på förväntningar på hurdan hon borde vara som kvinna och hon blir definierad av hur mycket hon tilltalar män. Exemplet belyser hur Sandra utsätts för mannens bedömning.

- (2) Han studerade henne lite i smyg och konstaterade att hon inte såg så pjåkig ut, trots att hon hade hästbett och var överviktig. Det var i och för sig alla unga människor nu för tiden, den amerikanska epidemin hade spritt sig ända hit. Men ungdomens fräschör förlät det mesta. (Gerhardsen 2018, s. 80)

I exempel 2 bedömer mannen Sandras utseende genom att lista ut de egenskaper som han tycker är obehagliga men konstaterar att hon i alla fall är tämligen snygg. Sandras yttre blir alltså bedömd av en annan person, en man. I detta exempel har mannen roll som en aktiv betraktare som bedömer och samtidigt objektiverar Sandra enligt sina egna preferenser. I detta exempel ses Sandra som erotiskt objekt och en person som hjälper mannen att kartlägga vad som attraherar honom. Man kan märka att male gaze (se Miller i Joyce & Sutton 2018) i detta exempel är objektifierande och dominerande – det är bara mannen som anser det som sin rättighet att analysera Sandras utseende som om hennes uppgift skulle vara att se bra ut för honom.

I exempel 3 skildras Sandras våldtäkt som begåtts av samma man som bedömde hennes utseende i exempel 2. I detta exempel kan man märka att mannen, med andra ord våldtäktsmannen, motiverar sin gärning med Sandras, det vill säga offrets, beteende och utseende.

- (3) Så han tände till. Han gillade verkligen inte den där arroganta stilen, och hon såg dessutom lite inbjudande ut där hon stod med sitt väl tilltagna underrede pekande rakt emot honom. (...) I upphetsningen drog han henne med sig ner på golvet. Och inte långt därefter, när de hade tumlat runt en stund, så kapitulerade hon och lämnade utrymme för njutning. Ömsesidig njutning. (Gerhardsen 2018, s. 86)

Exemplet karakteriseras av att våldtäktsmannen inte tar ansvar för sin gärning utan får allt låta som om det var Sandras fel att hon blev våldtagen. Först skyller han på hennes så kallade ”arroganta stil” som han har svårt att acceptera av en kvinna. Våldtäktsmannen anser förmodligen att Sandra inte passar in på den stereotypa kvinnobilden som lydig och undergiven (Se Nikolajeva 2004 & Hirdman 2001). En annan faktor som våldtäktsmannen motiverar sin gärning med är offrets utseende som han kallar ”tilltalande”. Våldtäktsmannen tar inget ansvar för sin gärning utan får offret att känna sig skyldig.

Våldtäktsmannen tycker att han måste visa vem som bestämmer vilket kan tolkas mot bakgrund av Hirdmans (2001, 68–69) iakttagelser om relationen mellan man och kvinna. Enligt henne är det viktigt för en man att utöva makt över kvinnan för att kunna upprätthålla den maskulina identiteten. Känslan av kontroll är alltså det som ger upphov till maskulinitet hos man. Makt kan utövas på olika sätt men i detta exempel syns det i form av en våldtäkt och att offret skuldbeläggs för gärningen. Sexualiseringen av kvinnan (se Miller i Joyce & Sutton 2018, 90) är också starkt närvarande i exemplet därför att våldtäktsmannen kommenterar Sandras utseende i en sexuell och objektifierande ton genom att använda uttrycket ”se inbjudande ut” och beskriva hennes utseende.

I exempel 4 kommer Sandras underordnade ställning fram när hon blir våldtagen av Jan.

- (4) Så gjorde han en hastig manöver med vänsterarmen: fick upp den ovanför hennes, krökte den och kopplade den i ett stenhårt grepp om hennes hals. Och så vräkte han ner henne under sig på golvet. Hon kunde knappt andas, och tanken för genom hennes medvetande att han faktiskt tänkte strypa henne. Det var då hon insåg att det var kört. Han tänkte inte låta henne slippa undan. (Gerhardsen 2018, s. 83)

I exempel 4 skildras Sandras våldtäkt som Jan begått. Våldtäkten sker i hennes eget hem, vilket motsvarar Peters teori om hemmamiljön (Peters i Joyce & Sutton 2018, 12). Hemmamiljön anses vara farlig för sina boende, till exempel för kvinnor som stereotypiskt har tänkt tillbringa tid hemma. Såsom det framgår av detta exempel, verkar hemmamiljön verkligen vara en otrygg plats, för Sandra

tillbringar största delen av sin vardag hemma men blir också våldtagen där. I detta exempel är Sandras roll tämligen smal som det kan vara i deckare (se Miller i Joyce & Sutton 2018, 90): hon har rollen som offer för fysiskt och psykiskt våld och hennes ställning är underordnad jämfört med mannens.

De två följande exemplen skildrar däremot en förändring i Sandras beteende när hon tar mod till sig och börjar ställa mannen som våldtog henne till ansvar.

- (5) (...) Jag tänkte att du skulle vara mer benägen att ta ditt ansvar om vi pratar om det så här mellan fyra öron så att säga. Men om du föredrar att blanda in myndigheter och så vidare så kan vi göra det. (...) Jag kan alltid vända mig till din fru, sa hon. Jag föreställer mig att hon precis som jag tycker att även männen bör ta ansvar för sina barn. (Gerhardsen 2018, s. 122)
- (6) Följetongen var ett sätt att hämnas. (...) En desperat men samtidigt begriplig åtgärd för den som såg sig som ett offer för ett brott som hon i efterhand hade små chanser att få juridisk upprättelse för. (Gerhardsen 2018, s. 335)

I exempel 5 och 6 kommer det fram att Sandra har fått nog av att vara offer och hon börjar ta rätten i sina egna händer genom att utpressa sin våldtäktsman och skriva en följetong där han blir beskriven med avsikten att skrämma honom. Dessa två exempel skildrar Sandras emotionella förändring från ett svagt och passivt offer till en stark och aktiv aktör som modigt börjar försvara sig och sitt barn. Sandra kan anses passa nästan fullständigt in på Di Ciollas och Pasolinis (se Joyce & Sutton 2018, 140) teori om kvinnor som utövar våld för att hämnas för det förtryck som de erfarit i patriarkala konstruktioner. I detta fall kan våldtäkt och försummelse av underhållsskyldighet anses vara de former av förtryck som Sandra kämpar mot. I dessa exempel motsvarar Sandras beteende representationen av våldtäktshämnare (se Mäntymäki 2013, 448): först är hon offer för en man men förändras till en hämnare, med andra ord från en passiv till en aktiv aktör.

6.2.2 Jeanette

Jeanette beskrivs genom olika händelser som innebär ändringar i hennes liv. Av exemplen 7 och 8 framgår att Jeanettes liv har varit tryggt innan det hänt en tragedi i hennes familj som orsakar att hon förlorar allt. Det kommer också fram att hon är beroende av Peter som hon har ett förhållande med och hennes lycka är beroende av hans närvaro.

- (7) Hon hade sjunkit lågt och det hade gått snabbt. Efter att ha levt ett välordnat liv i ekonomisk trygghet hade hon en dag släppt allt för att på heltid hänge sig åt olika former av kemiska substanser. (Gerhardsen 2018, s. 36)

- (8) Precis som hon befarat, släpade sig dagarna fram i väntan på återföreningen med Peter. (Gerhardsen 2018, s. 156)

I exemplen ovan skildras hur Jeanettes liv ändrats totalt: hon har befunnit sig på toppen men nu befinner hon sig på botten. Hon beskrivs så att hon har varit en tämligen välbeställd kvinna som har sitt liv i ordning medan hon nu beskrivs på så sätt att hon använder olika kemiska substanser såsom alkohol. Det skildras också hur Jeanette fördriver tid med att vänta på att se Peter, det är det enda hon gör. Jeanette har upplevt flera traumatiska händelser såsom sitt barns död och sammanbrottet för äktenskapet. Dessa händelser har fått henne att må psykiskt illa och förlora allt som hon haft, vilket förmodligen förklarar förändringen i hennes levnadsstandard. Även om det är vanligt och förståeligt att människan påverkas av förlust av sina närmaste, kan man ändå märka en viss anknytning till Friedans (1967) tankar om så kallad ”hemmafrens ångest”. Det omfattar tanken att kvinnan borde leva för sin man och sina barn för det är det som ger kvinnans liv en mening, vilket dock kan anses vara ett tämligen underskattande och avgränsande tankesätt.

I exempel 8 kommer det fram att Jeanette lever sitt liv genom sin älskare Peter som hon är kär i. Jeanettes beteende kan anses stämma in på Nikolajevas (2004) tankar om kvinnans typiska egenskaper såsom sårbarhet, beroende och passivitet. I detta exempel beskrivs Jeanette som passiv kvinna vars mening med livet verkar vara att vänta på mannen och sluta leva sitt eget liv när mannen inte är med henne. Hon är också sårbar och kan inte leva sitt liv om Peter är annanstans, vilket stämmer in på Hirdmans (2001) tankar om att kvinnan är beroende av män, eftersom det manliga könet är det starkare könet.

6.2.3 Kerstin

I de följande tre exemplen kommer det fram att Kerstin är ensam, för hennes familjemedlemmar är antingen döda eller vill inte vara i kontakt med henne. Sorgen är en känsla som hela tiden är närvarande i Kerstins liv och det verkar såsom hon har tappat livslusten på grund av sin mans död.

- (9) Nu fanns det inte längre något att fästa sitt hopp vid, och den verkliga ensamheten tornade upp sig omkring henne. De hade inga barn, Kerstins pappa hade dött missbruksdöden för många år sedan och mamman ville inte veta av Kerstin sedan det stått klart att hon umgicks i kriminella kretsar. (Gerhardsen 2018, s. 178)

- (10) Har du några glädjeämnen i livet, frågade hon. -Nej, inte längre. Inte sedan min man togs ifrån mig. (Gerhardsen 2018, s. 59)

(11) Åtta år hade han tjänat på olika anstalter, och Kerstin hade varit ensam lika länge. Det var i samband med att han åkte in som hon flyttade till Gotland. Hon ville lämna det gamla livet bakom sig, och det destruktiva umgänget som följde med det. Börja på ny kula på en plats där ingen visste vem hon va, och Gotland var den optimala fristaden. (Gerhardsen 2018, s. 149)

I exemplen 9, 10 och 11 beskrivs hur Kerstin lider av ensamheten, därför att hon inte är i kontakt med sin familj för hennes pappa är död och mor har brutit kontakten med henne. Utöver allt detta dog hennes man i en bilkrock. När Kerstins man hamnade i fängelse, flyttade Kerstin till ett nytt ställe för att börja på nytt och bryta med de kriminella kretsarna som hon hörde till. I dessa exempel beskrivs Jeanette som en svag och deprimerad kvinna som har haft för många motgångar i livet.

Kerstin kan anses ha fått lida på grund av män flera gånger: först på grund av sin pappa som dog för missbruk och senare på grund av sin man som hamnade i fängelse och till sist dog. Det verkar så att att män i hennes liv nästan alltid har svikit henne på ett eller annat sätt. Kerstin valde att vänta på sin man även om han hamnade i fängelse och inte fortsätta sitt liv utan honom, vilket kan anses betyda att hon är lojal mot honom. Kerstins beteende kan kopplas ihop med Friedans (1967) tankar om kvinnan som viger sitt liv för sin man även om det skulle begränsa kvinnans eget liv. I dessa exempel representerar Kerstin den passiva, sårbara och beroende kvinnan (se Mulvey 1999; Nikolajeva 2004) vars liv bygger på andra människor.

6.2.4 Gunilla

Följande exempel handlar om Gunillas diskussion med sin man om Sandra som just har berättat för Gunilla att Jan är far till hennes barn. I exempel nedan vill Gunilla inte att Jan talar respektlöst om Sandra.

(12) -Gunilla, jag vet ingenting om den där människan, men...
-Kalla henne inte så. Hon har ett namn och är mor till ditt barn. Visa henne lite respekt.
(Gerhardsen 2018, s. 233)

I exempel 12 kommer det fram hur Jan kallar Sandra för ”den där människan” när han talar om henne med sin fru. Såsom det framgår av exemplet tycker Gunilla inte om benämningen som Jan använder och således påminner honom att också Sandra har ett namn och att hon är mor till Jans barn. Hon önskar till och med att Jan visade respekt mot Sandra.

Beaktansvärt i detta exempel är Gunillas empati och att hon försvarar Sandra även om hon fått veta att Sandra har barn med Jan. Gunilla kan anses visa lojalitet mot en annan kvinna, även om de båda har haft någon slags ”relation” med samma man – den ena är gift med honom medan den andra har

blivit våldtagen av honom. I detta exempel kan det inte märkas någon konkurrensställning eller svartsjuka från Gunillas håll, vilket kan anses strida mot Di Ciolla och Pasolinis (i Joyce & Sutton 2018, 137) tankar om att kvinnan lever för sin familj, visar ovillkorlig kärlek mot familjen och är självuppoffrande. Det kunde förmodligen antas att Gunilla skulle uppleva Sandra som ett hot mot sin familj och visa det också när hon talar om henne med sin man. Som det framgår av exemplet, betar hon sig dock inte så.

I exempel 13 skildrar Gunillas man, Jan, sin fru efter att han hade fått fram att hon är den som har dödat en man, kidnappat ett litet barn för att döda honom och försökt döda Sandra. I exemplet kommer det fram att Jan är förbluffad över sin frus gärningar och hennes verkliga natur som kalkylerande och hänsynslös. Jämfört med exempel 12 är Gunilla fullständigt annorlunda, vilket kan anses som ett tecken på en emotionell förändring. I exempel 12 visar hon lojalitet och empati mot Sandra medan hon i exempel 13 är en hänsynslös mördare som röjer Sandra och dennas son ur vägen.

(13) Det var inte för Jans skull hon [Gunilla] så hänsynslöst rensat undan hinder för deras gemensamma välbefinnande. Vid ett första påseende kunde det verka så, men det blev mer och mer tydligt för honom att den kvinna han valt att dela sitt liv med var beredd för att gå i princip hur långt som helst för att framstå i god dager, för att få leva i ekonomisk välmåga. Hon hade bokstavligen gått över lik, och efter alla dessa år hade han nu för första gången sett sin hustru i en ny och mindre smickrande dager (...) men som i själva verket bara haft ett för ögonen: familjehedern. Och med den det välbeställda liv de levte (...) Och fanns det spår efter Erik i bilen eller på andra av familjen Hallins tillhörigheter så vore det Jan som skulle pekats ut. (Gerhardsen 2018, s. 378–351)

I exempel 13 kommer det fram hur Jan begriper att det är hans fru som har varit bakom alla tragiska och våldsamma händelser, det vill säga mord och flera mordförsök. Det som är tydligt i exemplet är att Jan är uppriktigt förbluffad över att hans långvariga livspartner är kapabel till ovannämnda gärningar. Gunilla kan anses motsvara den normbrytande kvinnan (se Sutton i Joyce & Sutton 2018, 57) som gör vad som helst för att nå sitt mål och skydda sig själv – även om det kräver våld. Den våldsamma och nästan psykopatiska kvinnobilden stämmer alltså in på henne.

Gunilla kan anses vara en mångsidig karaktär: hon är inte bara en våldsam mördare utan en mamma. Det som är beaktansvärt i exemplet är hennes vilja att framstå i god dager, kunna leva i ekonomiskt ordnade förhållanden och skydda familjehedern. Hon motsvarar delvis Nikolajevs (2004) dikotomi där kvinnan beskrivs vara självuppoffrande och beroende: hon offerar sig själv för att kunna leva sitt liv som hon alltid haft och är beroende av livskvaliteten som de har. Den belastade mammavrollen kommer tydligt fram hos Gunilla. Di Ciolla och Pasolini (2018) nämner egenskaper som osjälviskhet, ovillkorlig kärlek och benägenhet att alltid tänka på familjen som egenskaper som förknippas med

mödrar. Delvis stämmer dessa egenskaper in på Gunilla som verkar ha fastnat i rollen som moralens väktare i familjen – det är hennes plikt att se till att familjens heder inte skadas.

I exemplet kommer det också fram att Gunillas motiv är själviska: hon är orolig över sitt eget liv och är redo att få sin man att se ut som skyldig. Att Gunilla vill lägga skulden för brottet på sin man, kan bero på hennes vilja att hämnas på honom. Enligt Di Ciollas tankar (i Joyce & Sutton 2018, 140) vill kvinnor hämnas genom att utöva våld därför att de har upplevt förtryck i patriarkala konstruktioner. Med tanke på detta kan man tänka att Gunilla vill hämnas på mannen eftersom han har smutskastat familjen genom att göra en annan kvinna gravid. I detta fall representerar mannens otrogenhet och virilitet ovannämnda patriarkala konstruktioner. Man kan anse att Gunilla är både en våldsam mördare, en aktiv aktör och en mamma som tycker att det är hennes skyldighet att försäkra familjehedern. Hon uppfyller inte kvinnans ideal som svag, passiv, lydande och osjälvisk eftersom hon är våldsam och har en egen agenda.

I exemplet nedan skildras hur Gunilla utnyttjar sin attraktionskraft för att nå det som hon vill. Hon beskrivs som attraktiv, och hon får mannen att göra det som hon vill, alltså sätta sig i hennes bil och åka bort så att Gunilla kan döda honom.

(14) Oemotståndliga Gunilla som, när Norling kommit ut från verkstaden för att äta lunch, övertalat honom att sätta sig i hennes bil och följa med söderut där hennes trasiga fyrhjuling stod, den som varit utlånad till sonen som hade ett hus inte långt därifrån. Charmiga Gunilla som trots det fräcka påhoppet och tidsåtgången ändå höll honom på gott humör (...) Kallhamrade Gunilla som när han minst anade det dunkade spaden i huvudet på honom. (Gerhardsen 2018, s. 349)

I exempel 14 fokuseras Gunillas sätt att dra fördel av sin attraktionskraft för att manipulera en man som hon vill döda. Gunilla beskrivs som oemotståndlig och charmig när hon närmar sig mannen. Här kan man märka att kvinnans sexualisering (se Miller i Joyce & Sutton 2018, 90) är påtaglig men på annat sätt än vad det är enligt Millers modell. Vad Millers tankar angår är det kvinnan som är objekt för sexualiseringen – det är män som bedömer kvinnor som sexiga och på det sättet äger de kvinnans kropp och sexualitet. Kvinnor har ingen kontroll över det.

Det som är värt att notera i detta exempel är att Gunilla själv verkar utnyttja sin femininitet och attraktionskraft för att få mannen att göra just som hon vill så att hon kan genomföra sin plan. Hon kan anses vara väl medveten om male gaze (se Mulvey 1999, 383) alltså mäns benägenhet att titta på kvinnor och sexualisera dem. Man kan tänka att hon tar sexualiteten i egna händer genom att själv välja att bete sig attraherande. Detta betyder att hon inte underkastar sig någon annans sexualitet utan

gör det själv, vilket gör henne till en aktiv aktör som känner till följderna av sitt beteende. Man kan tänka att rollerna har ombytt – i detta fall är det kvinnan som har kontroll över situationen utan att mannen kanske inte ens är medveten om det.

6.3 De kvinnliga karaktärernas miljöer och aktiviteter

6.3.1 Sandra

I de två följande exemplen skildras Sandras typiska miljöer och aktiviteter. I dessa exempel kan man märka att miljön är densamma i båda exemplen men aktiviteterna skiljer sig betydligt från varandra. I det första exemplet skildras Sandra som självupppoffrande mamma i hemmamiljön.

(15) Erik hade somnat nu, så Sandra släckte lampan och gick ut ur rummet. Hon plockade lite i hallen och vardagsrummet, rensade upp i köket efter middagen. Sedan slog hon sig ner vid köksbordet med en kopp te och en tidning. (Gerhardsen 2018, s. 44)

I exempel 15 kommer det fram hur Sandra är hemma, nattar sitt barn och gör hushållsarbete. Först efter att hon har gjort allt detta har hon tid för sig själv, vilket innebär att ha en kopp te och en tidning. I detta exempel beskrivs Sandra som mamma som först tar hand om sitt barn, prioriterar hans behov och till och med efter det orkar se till att huset ser bra och vårdat ut. Hennes egna behov, i detta fall avkoppling, är sekundära – de får vänta. Sandra stämmer in på mammarollen (se Nikolajeva 2004 & Di Ciolla & Pasolini 2018), eftersom hon är omsorgsfull och självupppoffrande: hon stannar hemma med sitt barn och satsar på moderskapet. Även om Sandra är en ensamstående mor, verkar hon bete sig enligt de iakttagelser som Hirdman (2001) och Friedan (1967) gjort om hemmafruar: hon verkar leva för sitt barn, vilket är ett önskat beteende av en hemmafru. Såsom hos hemmafruar är hennes livsmiljö begränsad till hem där hon tar hand om inomhusarbete, vilket anses vara det arbete som kvinnor traditionellt tar hand om (Se Hirdman 1967, 65).

Jämfört med exemplet ovanför skildras Sandra i följande exempel i en helt ny dager. Man får en bild av henne som en ambitiös, karriärorienterad och målmedveten kvinna.

(16) Så började hon läsa ikapp det hon missat av distanskursen. Nu med större frenesi än tidigare, hon *skulle* klara av den här utbildningen och skaffa sig ett intellektuellt utmanande jobb, så var det bara.” (Gerhardsen 2018, s. 99)

I exempel 16 fokuseras på hur Sandra lägger märke till att hon inte har kunnat satsa på sina studier efter våldtäkten och vill börja studera igen. I exemplet kommer det tydligt fram att hon har bestämt sig för att lyckas med sina studier och att hon är målmedveten för att kunna skaffa sig en utbildning som hon är entusiastisk för. Medan hon i exempel 19 skildrades i mammarollen, är hon aktivare

karriärmässigt i detta exempel. Om man jämför dessa två exempel, kan man konstatera att hon i exempel 19 representerar den traditionella bilden av en kvinna medan hon i exempel 20 representerar den moderna bilden av en kvinna.

Sandras känslor motsvarar Hirdmans (1967, 33) observationer om hemmafruarnas längtan att komma ut i arbetslivet. Enligt Hirdman känner också hemmafruarna ofta ett behov att ha en karriär utanför hemmet, därför att det får dem att känna att de också är något annat än endast fruar och mödrar. Såhär är det också i Sandras fall: hon är ensamstående med barn, tillbringar tid hemma, har erfårit en traumatisk upplevelse men känner sig redo för att utmana sig själv igen med något annat än barn eller hushållsarbete. I exempel 20 används uttrycket ”ett intellektuellt utmanande jobb”, vilket antyder att karriären står för utmaning för henne – det är någonting som hon skaffar för sig själv, humankapital.

6.3.2 Jeanette

I exempel 17 skildras hur Jeanette sitter bredvid sin älskare i bilen och betraktar honom när han kör bilen.

- (17) Hon studerade sin älskare diskret från sidan. Hur han höll i ratten med en av sina ganska grova händer, medan den andra slapp i ena tummen. De ytligt liggande ådrorna som spelade på handryggen. De vaksamma ögonen som registrerade vad som på vägen och runt omkring. (Gerhardsen 2018, s. 11)

I exempel 17 kommer det fram att Jeanette sitter i bilen med sin älskare Peter och tittar på honom från sidan. Hon fäster uppmärksamhet på detaljer i hans utseende. Att Jeanette sitter i bilen och är en tyst betraktare kan anses vara ett tecken för passivitet (se Nikolajeva 2004 och Mulvey 1999). När hon sitter på sätet bredvid föraren kan det anses att hon inte är ansvarig vare sig för bilfärden eller sig själv eftersom det är någon annan, i detta fall mannen, som styr situationen. Därmed representerar Jeanette en person som en annan person gör saker för, inte en person som gör saker själv. Att hon bara sitter och beundrar sin man och inte kör, kan alltså anses innehålla ett symboliskt värde.

I exemplen 18 och 19 skildras hur Jeanette tillbringar sina dagar på bänken utanför Österport, där hon sägs slösa bort sitt liv. Det kommer också fram att hon använder mycket alkohol och har även tagit tabletter.

- (18)(...) en dag kändes A-lagarbänken utanför Österport helt enkelt som en bättre plats att slösa bort sitt liv på än ensamheten hemma i tvåan i Gråbo. (Gerhardsen 2018, s. 36)

- (19) Sedan dess hade Jeanette slutat med tabletter och nöjde sig med det rus som alkoholen gav. (Gerhardsen 2018, s. 112)

I exemplen 18 och 19 kommer det fram att Jeanette brukar vistas ute på bänken, därför att det känns mer meningsfullt för henne än att vara hemma ensam. Att hänga ute på bänken betyder också att hon missbrukar alkohol där. I romanen kommer det fram att hon inte gör det ensam utan hon har alkoholiserade vänner som hon tillbringar tid med. Jeanette motsvarar inte bilden av en hemmafru som lever för sin familj och vars miljö är begränsad till hem (se Friedan 1967) utan hon kan anses vara en ganska atypisk kvinna eftersom hon är alkoholiserad och inte har någon riktning i livet.

I exempel nedan skildras Jeanettes självmord som orsakats av att hon förlorat sin älskare Peter och haft andra motgångar i livet. Nedan beskrivs hur Jeanette ligger fridfullt i sängen när hon hittas.

(20) Jeanette låg i sängen och såg besynnerligt fridfull ut, nästan lycklig. Kanske i övertygelse om att hon skulle lyckas den här gången. (Gerhardsen 2018, s. 340)

I exempel 20 beskrivs Jeanettes självmord. Hon beskrivs ha lyckats med att begå självmord den här gången och att hon ser fridfull och till och med lycklig ut. Självmord är ett tecken på att hon har mått oerhört dåligt och att hon har varit i en svag ställning under romanens gång. Hennes självmord kan anses vara en kulmination på att hon har varit i underläge under romanens lopp.

Såsom framgår av de tidigare exemplen har Jeanette alltid varit beroende av sin älskare, hennes liv har nästan slutat när Peter inte har varit med henne. Till och med hennes självmord beror på honom, därför att Jeanette inte orkar leva mer när hon fått veta att Peter är död. Det kan alltså sägas att hennes kärlek till Peter har fått henne att begå självmord. Detta stämmer in på Hirdmans (2001) och Nikolajevas (2004) tankar om att kvinnor är beroende av sina män och att mannen alltid är den som styr.

Det kan möjligtvis också anses att Jeanette har lidit av hemmafruns ångest (se Friedan 1967, 15, 38, 52), eftersom hon har levt sitt lev genom att vänta och leva för sin älskare. I hennes fall har ångesten gått långt.

6.3.3 Kerstin

I exemplet nedan fokuseras på Kerstins telefonsamtal i Vänjour. I exemplet skildrar hon sina känslor för en volontär.

(21) Jag gråter mycket, sa Kerstin. Min man dog. (...) Jag tänker på hur gammal jag börjar bli och hur tomt det alltid kommer att vara här hemma. (Gerhardsen 2018, s. 46)

I exempel 21 skildras hur Kerstin talar i Vänjour med en volontär. Hon berättar att hon gråter mycket, oroar sig över sin ålder och tomheten hemma. Kerstins ensamhet är framträdande både i detta exempel och i romanen över huvud taget. Hon kan anses vara en aktiv aktör på det sättet att hon själv ringer till Vänjour när hon känner sig ensam men beskrivs ändå till största delen att vara en kvinna som är offer för omständigheterna. I exemplet kommer det fram att hon inte mår psykiskt bra; hon kan även antas vara utslagen. Hon verkar inte ha kontroll över sitt eget liv utan hon har hamnat i en dålig ställning i samhället på grund av förlusten av sina närmaste och andra motgångar. Med tanke på det ovarsagda kan det konstateras att Kerstin stämmer in på kvinnan som är offer och som inte har kontroll över det som hon erfarit (se Miller i Joyce & Sutton 2018, 90). I exemplet beskrivs att hon är hemma, vilket stämmer in på Hirdmans (2001) och Friedans (1967) tankar om ett typiskt ställe för en kvinna. Det som är beaktansvärt i detta exempel är anledningen till att stanna hemma. För Kerstin är det inte för att vara hemmafru utan att hon är ensam och till och med deprimerad, vilket orsakar att hon tillbringar tid hemma.

I exemplet nedan fokuseras på Kerstins yrkesverksamma tid och de känslor som hennes före detta jobb och arbetsplats väcker hos henne.

(22) Hon hade sitt arbete som barnskötare på en förskola i Fårösund, och hon trivdes med både barn och personal, men några riktiga vänner fanns inte där. Och arbetsför var hon inte, skulle hon inte vara på ett tag, eftersom hon hade svårt både att äta och att sova. (Gerhardsen 2018, s. 178)

I exempel 22 kommer det fram att Kerstin har arbetat som barnskötare i en förskola, men hon har inte varit arbetsför på grund av sina personliga svårigheter. Hon sägs ha trivts i sitt arbete men inte ha haft djupa mänskliga relationer med sina arbetskamrater. Såsom det kommer fram ur exemplet har Kerstin varit i arbetsliv, vilket stämmer in på Friedans (1967, 33) tankar om kvinnornas längtan att delta i arbetslivet och känna sig viktiga där.

Det kommer också fram att hon inte längre arbetar eftersom hon inte är arbetsför, vilket kan antas bero på att hennes man (Karl-Erik) dött. Såsom det redan framgått av det andra exemplet, har Karl-Eriks död påverkat hennes liv mycket och orsakat att Kerstin vistas hemma och hennes enda människokontakt är volontären i Vänjour som är en telefonlinje till personer som känner sig ensamma och inte har någon som de kan tala med. Detta exempel kan anses visa en lite mer välmående, lyckligare och aktivare tidsperiod i Kerstins liv. Såsom i exempel 21, verkar Kerstin också i detta exempel representera en kvinna i en dålig ställning – ett offer (se Miller i Joyce & Sutton 2018, 90).

Till skillnad från Millers tankar är Kerstin i detta exempel inte offer för psykiskt eller/och fysiskt våld utan hon är offer för tragiska händelser i livet, en kvinna som har fått erfara mer är hon kan stå ut.

6.3.4 Gunilla

I exemplet nedan är Gunilla i sitt hem och öppnar dörren för Sandra som ringer på dörrklockan. Exemplet ger en behaglig bild av Gunilla som skiljer sig från bilden som exempel 24 ger.

(23) Dörren öppnades, och där stod en kvinna i femtioårsåldern och log frågande mot henne. Hon hade ett öppet utseende med skrattrynkor vid ögonen, och såg inte alltför farlig ut. (Gerhardsen 2018, s. 228)

I exempel 23 skildras Gunillas utseende som ger ett lättillgängligt intryck av henne och en känsla att man inte behöver vara rädd för henne. Exemplet ger en tämligen idyllisk bild av Gunilla som kan anses representera hemmafru-Gunilla – hon öppnar dörren och ser välvillig ut med sina skrattrynkor som oftast ger en bild av ett gott och lyckligt liv. I detta exempel kan Gunilla anses stämma in på hemmafruidealet (se Hirdman 2001 och Friedan 1967) som tar hand om hemmet medan mannen arbetar. Utöver att hon tar hand om hemsysslor påminner hennes utseende också om en hemmafrus utseende – hon ser moderlig och vänlig ut.

I exempel 24 skildras hur Sandra förstår att det är Gunilla som försökte döda henne och förmodligen hennes son på sjukhuset. I detta exempel befinner sig Gunilla i en annan miljö och betar sig annorlunda än i exempel 23.

(24) Nu mindes Sandra också vem som serverat henne den där blåbärssoppan. Tog man av den egendomliga sköterskan hennes urmodiga glasögon och något som hon nu insåg måste vara en peruk så uppvisade hon betydande likheter med Gunilla Hallin. Hon arbetade som sjuksköterska, Sandra visste ju det, ändå hade hon varit så enögd att hon inte direkt gjort kopplingen mellan kroppens sammanbrott och blåbärssoppan, mellan den glasögonprydda sköterskan och Gunilla Hallin. (...) Planen måste ha varit att göra sig av med Sandra. Eller Erik. Eller dem båda. (Gerhardsen 2018, s. 357)

I exemplet kommer det fram genom Sandra att Gunilla har försökt döda Sandra genom att förgifta hennes mat på sjukhuset. Gunilla arbetar som sjuksköterska, vilket gör att hon hade en möjlighet att försöka förgifta Sandra som inte kände igen henne på grund av kläderna. I detta exempel kommer det fram att Gunilla har ett arbete som sjuksköterska, vilket utvidgar hennes livsmiljö. I detta exempel kan Gunilla anses vara en aktiv aktör, som vill ha något annat och eget utanför familjelivet (se Friedan 1967, 33).

Såsom tidigare framgått har Gunilla man och barn, men hon stämmer inte endast in på hemmafrurollen (se Hirdman 2001 och Friedan 1967) utan hon agerar också utanför hemmamiljön och begår gärningar som kan anses vara atypiska för en kvinna. Detta kommer tydligt fram när Gunilla försöker mörda Sandra genom att förgifta henne för att rädda familjehedern. Hon kan anses vara en aktiv aktör vars gärning, det vill säga att döda, är något som anses atypiskt för en kvinna. Det finns varierande tankar om våld utövat av kvinnor: att vara våldsamt och att döda har traditionellt kopplats ihop med maskulinitet, inte med femininitet och moderskap (se Mäntymäki 2013, 442). Enligt denna tanke kan hon anses bryta mot normen för en moderlig och beskyddande kvinna.

Gunilla stämmer in på bilden av en psykopatisk kvinna som gör vad som helst för att nå sitt mål och skydda sig själv (se Sutton i Joyce & Sutton 2018). Såsom framgår av exemplet är Gunilla redo för att döda Sandra och hennes son så att de inte kan förstöra och försvåra hennes familjeliv men ändå är hon mestadels intresserad av sin egen välmåga (se exempel 13).

Det kunde konkluderas att arbetsplatsen verkar vara en plats för Gunilla att visa makt och utöva våld mot fienden. Till och med kan det tänkas att Gunilla utnyttjar sitt arbete som sjuksköterska för att göra illa mot andra. Gunillas arbete möjliggör att hon har tillgång till läkemedel.

7 Sammanfattande diskussion

I min kandidatavhandling har jag studerat kvinnans position i en deckare. Mitt syfte har varit att få fram vilken roll de kvinnliga karaktärerna har i Carin Gerhardsens kriminalroman *Det som göms i snö* (2018). Jag har fokuserat på de fyra kvinnliga karaktärerna i boken samt kartlagt deras position genom att fästa uppmärksamhet på hur de beskrivs både vad gäller egenskaper, miljöer och aktiviteter hos dem. Enligt forskningen om svenskarnas tankar om könsstereotyper är stereotypierna fortfarande traditionella. Med tanke på detta ville jag få fram hurdan kvinnobilden är i en kriminalroman med samhällsperspektiv. Det var intressant att få veta om könsstereotypierna också syns i romanen *Det som göms i snö*. Som metod har jag använt epikanalys som är avsedd för att analysera karaktärer i skönlitterära texter. Teoribakgrunden i kandidatavhandlingen baserar sig på olika synpunkter på kvinnans ställning enligt genusteori, feministisk teori och teori om brottsfiktion. Jag har närmat mig forskningsämnet med följande två forskningsfrågor:

1. Hur beskrivs de kvinnliga karaktärerna i deckaren *Det som göms i snö*?
2. I vilka slags miljöer och aktiviteter beskrivs de kvinnliga karaktärerna i deckaren *Det som göms i snö*?

Hur de kvinnliga karaktärernas beskrivs i *Det som göms i snö* varierar mellan de fyra kvinnliga karaktärerna. Det finns skillnader och likheter mellan dem, vilket hänger samman med om de representerar en traditionell eller en modern bild av en kvinna (se kapitel 6.1). Speciellt Gunilla kan anses representera mestadels den moderna bilden av en kvinna, vilket kommer fram genom att hon är en aktiv aktör och en normbrytande och kalkylerande kvinna som begår våldsamma gärningar utan skuld känsla. Å andra sidan stämmer hon in på en traditionell bild av en kvinna, därför att hon anser att det är hennes skyldighet att avhjälpa sin mans fel och på så sätt rädda både familjehedern och särskilt sin egen heder. Sandra för sin del kan anses stämma in på både den moderna och den traditionella bilden av en kvinna. Hon har en dålig och besvärlig ställning i romanen som offer för fysiskt våld och sexualisering, vilket stöder tanken att hon är ett passivt offer och således representerar den traditionella bilden av en kvinna. Å andra sidan hävdar hon att hon har rätten på sin sida och utpressar mannen som våldtagit henne, vilket visar mod och aktivitet och kan således stöda den moderna bilden av en kvinna. Både Gunilla och Sandra kan anses vara mångsidiga och dynamiska karaktärer som förändras.

Medan de två ovannämnda karaktärerna representerar både den moderna och traditionella bilden av en kvinna, representerar Jeanette och Kerstin för sin del endast den traditionella bilden av en kvinna. De båda beskrivs vara i en dålig ställning i livet: de är utslagna, sorgsna och passiva kvinnor. De kan anses vara beroende av sina män på så sätt att deras liv har blivit olyckligt efter att deras män inte längre har varit med i deras liv. Jeanette och Kerstin kan anses vara mer ensidiga och statiska än Gunilla och Sandra.

De kvinnliga karaktärernas miljöer och aktiviteter är olika mellan karaktärerna precis som deras egenskaper såsom det kommer fram i kapitlen ovan. Några karaktärer beskrivs på så sätt att de är mer aktiva till exempel karriärmässigt medan några andra beskrivs så att de är mindre ambitiösa. Gunilla skildras som en mångsidig och dynamisk karaktär. Hon är hemma och förefaller välvillig och moderlig – hon representerar hemmafruidealet och därmed den traditionella bilden av en kvinna. Utöver detta beskrivs hon på arbetsplatsen och i sitt arbete som sjuksköterska, vilket kan antas betyda att hon vill vara aktiv också i arbetslivet, inte bara hemma. Hon mördar också en person och försöker mörda flera andra, vilket framhäver henne som en aktiv aktör – nästan en maskulin kvinna, som

utövar våldsamma handlingar. Med tanke på detta representerar hon också den moderna bilden av en kvinna. Precis som Gunilla är Sandra också en kombination av en modern och en traditionell kvinna. Den traditionella bilden av en kvinna kommer fram genom att hon beskrivs hemma och ägnar sig åt sitt barn. Den moderna bilden av en kvinna för sin del kommer fram när hon blir ambitiös och vill studera för att skaffa sig ett intellektuellt utmanande arbete.

Både Jeanette och Kerstin kan anses representera nästan fullständigt den traditionella bilden av en kvinna. Jeanette tillbringar tid med sin älskare som hon är beroende av och efter att han försvinner börjar hon använda för mycket alkohol, blir deprimerad, tillbringar tid på A-lagarbänken och begår till sist självmord. Kerstin för sin del tillbringar tid hemma, lider av ensamhet och är kroniskt ledsen, vilket kan anses betyda passivitet från hennes sida. Å andra sidan har hon arbetat som barnskötare, vilket berättar om något slags aktivitet. Med tanke på detta kan det anses att hon representerar också den moderna bilden av en kvinna, även om den sidan är svagare än den traditionella sidan av henne.

Såsom det kommer fram ovanför kan det konstateras att skildringen av de kvinnliga karaktärerna är mångsidiga för kvinnorna verkar representera både den traditionella och den moderna kvinnobilden. Å ena sidan är deras ställning bra och till och med stark men å andra sidan svag, därför att de kvinnliga karaktärerna beskrivs som både aktiva och passiva. De alla har aktiva och passiva sidor och det finns skillnader mellan karaktärerna – några av dem har en bättre ställning i romanen än de andra. Det verkar också vara så att största delen av karaktärerna är offer för omständigheterna, och dessa omständigheter har orsakats av mannen. Med andra ord har de kvinnliga karaktärerna fått lida på grund av män – den ena har blivit våldtagen, den andra har blivit deprimerad.

Jag anser att teorin var lämplig för min kandidatavhandling, eftersom den hjälpte mig att ge svar på mina forskningsfrågor. Å andra sidan ansåg jag det lite problematiskt att det inte finns så mycket information om kvinnans miljöer förutom det som jag nämner i teorin (se kapitel 5.3). Jag skulle ha velat få en bredare bild av teorin om kvinnans miljö. Jag kunde också ha fokuserat på en annan kriminalroman för att kunna jämföra dem med varandra för att få ett bredare och mångsidigare material.

Detta ämne kunde forskas vidare genom att ta upp kvinnans ställning under olika årtionden. Närmare sagt kunde man studera kvinnliga karaktärers ställning genom att välja kriminalromaner som utspelar sig under olika tidsperioder och genom att studera om kvinnans ställning är annorlunda i dessa kriminalromaner. En annan möjlig synvinkel kunde vara att till exempel skildra moderskapet under olika årtionden. Man kunde välja kriminalromaner till exempel från tre olika årtionden och forska i mammarollen och dess möjliga förändringar.

8 Litteraturförteckning

Primärlitteratur

Gerhardsen, Carin 2018. *Det som göms i snö*. Stockholm: Bookmark Förlag.

Sekundärlitteratur

Agger, Gunhild & Anne Marit Waade (red.) 2010. *Den skandinaviske krimi. Bestseller og blockbuster*. Göteborg: Nordicom.

Ballou, Rachel 2012. *Blueprint for Screenwriting: A Complete Writer's Guide to Story Structure and Character Development*. New York: Routledge.

Friedan, Betty 1967. *Naisellisuuden harhat*. Helsinki: Kirjayhtymä.

Hirdman, Yvonne 2001. *Genus. Om det stabila föränderliga former*. Malmö: Liber.

Holmberg, Claes-Göran & Anders Ohlsson 1999. *Epikanalys. En introduktion*. Lund: Studentlitteratur.

Joyce, Laura & Henry Sutton 2018. *Domestic Noir. The New Face of 21st Century Crime Fiction*. London: Palgrave Macmillan.

Könsstereotyper lever fortfarande kvar. Göteborgs universitet. Tillgänglig på <https://www.forskning.se/2019/03/28/konsstereotyper-lever-fortfarande-kvar/> [Hämtat 17.9.2020].

Moi, Toril 1990. *Sukupuoli, teksti, valta*. Tampere: Vastapaino.

Mulvey, Laura 1999. Visual Pleasure and Narrative Cinema. I: Leo Braudy & Marshall Cohen (red.) *Film Theory and Criticism: Introductory Readings*. Tillgänglig på https://www.composingdigitalmedia.org/f15_mca/mca_reads/mulvey.pdf. [Hämtat 6.9.2020].

Mäntymäki, Tiina 2013. Women who kill men: Gender, agency and subversion in Swedish crime novels. *European Journal of Women's Studies*. Vol. 20 (4). 441–454.

Nikolajeva, Maria 2004. *Barnbokens byggklossar*. Lund: Studentlitteratur.

Ruohonen, Voitto 2008. *Kadun varjoisalla puolen. Rikoskirjallisuuden ja yhteiskuntatutkimuksen dialogeja*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Waade, Anne Marit 2017. Melancholy in Nordic noir. Characters, landscapes, light and music. *Critical Studies in Television: The International Journal of Television Studies*. Vol. 12 (4). 380–394.